

تحلیل اثرات سرمایه اجتماعی بر بهبود ابعاد زیست پذیری فضاهای روستایی (مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان جیرفت)

ناصر شفیع‌ی ثابت^{۱*}، فاطمه کریمی ماززی^۲

۱- استادیار گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، ایران

۲- دانشجوی گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، ایران

DOI: [10.22077/vssd.2022.4984.1066](https://doi.org/10.22077/vssd.2022.4984.1066)

تاریخ دریافت:

۷ آبان ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۱۷ بهمن ۱۴۰۰

صفحات: ۳۷-۵۶

کلید واژگان:

سرمایه اجتماعی، زیست
پذیری روستایی،
پایداری، مدلسازی
معادلات ساختاری،
شهرستان جیرفت

چکیده

امروزه سکونتگاه‌های روستایی با چالش‌های بسیاری در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی - اکولوژیک مواجه هستند. همچنین، سرمایه اجتماعی به مثابه یک ویژگی مثبت در سکونتگاه‌های روستایی تعریف می‌شود که با تسهیل همکاری‌ها در یک محدوده جغرافیایی می‌تواند به درک گوناگونی‌های پنهان زیست‌پذیری کمک نماید. براین مبنای پژوهش حاضر به روش کمی و توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر ابزار پرسشنامه در ۳۰ روستا و ۴۰۰ خانوار نمونه واری شد؛ برای آرایه چارچوب معناداری از روش مدلسازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار ایموس گرافیک رابطه میان ابعاد سرمایه اجتماعی و زیست پذیری فضاهای روستایی در بخش مرکزی شهرستان جیرفت بهره گرفته شد. نتایج پژوهش آشکار ساخت، میان شاخص‌های سرمایه اجتماعی و زیست پذیری پایدار روستایی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. افزون براین، از میان شاخص‌های سرمایه اجتماعی، شاخص گروه و روابط اجتماعی با میانگین ۲/۶۷ در رتبه آخر و شاخص تشکل اجتماعی با میانگین ۳/۴۰ در رتبه نخست قرار دارد. همچنین در میان ابعاد زیست پذیری بعد محیطی - اکولوژیک با میانگین ۳/۵۷ در رتبه نخست و بعد اجتماعی با میانگین ۲/۴۰ در رتبه آخر است. در این راستا، با بهبود و ارتقای ابعاد آگاهی، انسجام، اعتماد، شبکه و روابط اجتماعی، مشارکت روستاییان در انجام برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی اکولوژیک افزایش یافته و سبب بهبود زیست پذیری پایدار روستایی می‌شود.

۱- مقدمه

امروزه جوامع روستایی بویژه در کشورهای در حال توسعه، با چالش های زیادی روبرو هستند که آنان را در رسیدن به توسعه روستایی با مشکل مواجه می کند. از این رو، این مسئله به دغدغه اصلی پژوهشگران و مسئولین تبدیل شده است. در دهه های اخیر، نتایج مطالعات برخی از محققین نشان می دهد که نبود بهره مندی از روابط متقابل و اعتماد در میان جوامع روستایی، سازمان ها و شبکه های اجتماعی به مثابه یک چالش و تنگنا برای توسعه پایدار روستایی قلمداد شده است (Vervisch, 2008; Serra, 2011; Bebbington et al, 2006). در این راستا، شرط لازم برای پیشرفت هر جامعه ای بویژه جوامع روستایی، ارتقاء انسجام اجتماعی، گسترش مشارکت و از همه مهمتر ایجاد اعتماد اجتماعی متقابل میان روستاییان است (Bhagavatula et al, 2010). براین مبنای، نیاز به سرمایه اجتماعی برای دستیابی به زیست پذیری پایدار روستایی در هر ناحیه ای امری ضروری است؛ چون، زیست پذیری روستایی بدون سرمایه اجتماعی روستاییان منجر به ناهماهنگی میان ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیطی - اکولوژیک شده و در نتیجه آسیب پذیری و تضعیف روند آن را در سکونتگاه های روستایی به دنبال دارد (Tsimpo & Wodon, 2018). از این رو، در هر مکان جغرافیایی، بهبود ابعاد سرمایه اجتماعی زمینه را برای تحول و توسعه آن فراهم می سازد. به سخن دیگر، بهبود ابعاد سرمایه اجتماعی موجب پیشرفت بنیادین در ابعاد محیطی - اکولوژیک، اجتماعی - اقتصادی در فراگرد زیست پذیری روستایی می شود. به طوری که، ارتقاء ابعاد و شاخص های سرمایه اجتماعی همچون؛ آگاهی، اعتماد، انسجام، شکل، شبکه و روابط و مشارکت اجتماعی بستر مناسب را برای دستیابی به امکانات زندگی در راستای زیست پذیری پایدار روستایی فراهم می کند (Schmaal et al., 2020). همچنین، سرمایه اجتماعی به طور گسترده موجب تحقق سازوکارها و مناسباتی همچون؛ گسترش هماهنگی و مسئولیت پذیری در سکونتگاه های روستایی می - شود (UpHoff, 2016) و زمینه را برای شکل پذیری تشکل ها و نهادهای روستایی امکان پذیر می سازد (Portney, 2011). بر این مبنای، از طریق سرمایه اجتماعی، بستر مناسبی برای ایجاد شبکه ها و روابط اجتماعی میان روستاییان و افزایش نوآوری و تحول اندیشه ای آنان در زمینه بهبود برنامه ها و فعالیت ها در راستای زیست پذیری پایدار روستایی به وجود می آید (Shortall, 2018; Simpson et al., 2008) و همچنین، زمینه مناسبی را برای روستاییان و مشارکت آنان در برنامه های پیشرفت اجتماعی - اقتصادی و محیطی - اکولوژیک زیست پذیری پایدار روستایی فراهم می کند و در نتیجه؛ نوآوری و خلاقیت را در سکونتگاه - های روستایی افزایش می دهد (Setini, Yasa, Gede Supartha, Ketut Giantari, & Rajiani, 2020). در این راستا، سرمایه اجتماعی یکی از پایه های اساسی در زمینه بهبود زیست پذیری روستایی، مشارکت و همکاری روستاییان متأثر از میزان بهبود ابعاد سرمایه اجتماعی آنان است (Dunkley, 2017). سرمایه اجتماعی به مثابه یک ویژگی مثبت در سکونتگاه های روستایی تعریف می شود که با تسهیل همکاری ها در یک محدوده جغرافیایی می تواند به درک گوناگونی های پنهان زیست پذیری کمک نماید (Shafieisabet & Khaksar, 2020). امروزه، پژوهشگران پرشماری معتقدند، سرمایه اجتماعی متناسب با شکل پذیری روابط و شبکه اجتماعی، و نیز افزایش اعتماد بین فردی و پابندی افراد جامعه، توانایی بهبود همکاری میان افراد جامعه و هماهنگی در فرایند تحول و توسعه را افزایش می دهد. براین مبنای، توجه به نقش سرمایه اجتماعی، به عنوان یکی از عوامل کلیدی زیست پذیری در برنامه ریزی های سکونتگاه ها روستایی مطرح شده است (Liu, 2014). همچنین، گسترش سرمایه

اجتماعی در سکونتگاه های روستایی، موجب بالا رفتن سطح اعتماد بین افراد و گروه‌ها، و بهبود شبکه و روابط میان آنان می شود (Blackburn, 2019). چرا که از ارزشمندی و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (Vasylychenko et al., 2018). در این راستا، افزایش این سرمایه در میان روستاییان می‌تواند شرایط را برای ارتباطات نزدیک و صمیمی فراهم سازد (Watson et al., 2018). براین شالوده، سرمایه اجتماعی نقش بنیادین در بالا بردن سطح زیست پذیری دارد که بی‌گمان هدف بایسته همه برنامه‌ریزی‌ها است. از این رو، بنیادی‌ترین آرمان برنامه‌ریزان در اجرای برنامه های اجتماعی - اقتصادی آفرینش محیط‌های زیست‌پذیر است و سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از ارکان بنیادین افزایش قابلیت محیط‌های زیست‌پذیر در جوامع روستایی تلقی شده است. چرا که به گونه‌ای مستقیم و غیرمستقیم می‌تواند بر ابعاد عینی و ذهنی زیست‌پذیری فضاها اثرگذار باشد (Xu & Jeffrey, 1998; Xiao et al., 2020). بنابراین توجه به بهبود شاخص‌های سرمایه اجتماعی در راستای زیست‌پذیری فضاهای روستایی، در فراگرد توسعه با آرمان تأمین نیازهای مادی و معنوی روستاییان بسیار ارزشمند و اجتناب ناپذیر است.

در این راستا، ارزیابی و تحلیل اثرات سرمایه اجتماعی در بهبود ابعاد زیست‌پذیری پایدار روستایی، چالش و پرسشی است که می‌توان پاسخ آن را در درون هرناحیه واکاوی کرد. بنابراین، ضرورت و اهمیت موضوع ایجاب می‌کند تا شناخت علمی و دقیق تری به مسئله بهبود ابعاد زیست‌پذیری پایدار روستایی متأثر از سرمایه اجتماعی بدست آوریم. چون، این نوع شناخت می‌تواند به کاهش فقر و مهاجرت، نابرابری، و کاهش بی‌عدالتی و همچنین بهبود ابعاد زیست‌پذیری پایدار روستایی در ناحیه مورد مطالعه کمک نماید. افزون براین، در ناحیه مورد مطالعه برنامه‌ها و طرح‌های پرشماری در زمینه فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی در حال انجام است. بنابراین، پژوهش حاضر در زمینه میزان اثرات سرمایه اجتماعی در بهبود ابعاد زیست‌پذیری پایدار روستایی در بخش مرکزی شهرستان جیرفت، فرصتی را برای روستاییان و دست‌اندرکاران توسعه و تحول روستایی فراهم می‌سازد تا نقاط قوت و ضعف روستاها را در این زمینه بهتر شناسایی کنند و بتوانند گام‌های مؤثری در این زمینه بردارند. زیرا، سرمایه اجتماعی در جوامع روستایی به عنوان یک عامل مهم برای ارتقاء ابعاد زیست‌پذیری پایدار در سکونتگاه های روستایی قلمداد می‌شود. همچنین درک بهتر ابعاد سرمایه اجتماعی بر میزان مشارکت روستاییان برای کمک به سیاستگذاران و برنامه‌ریزان در طراحی برنامه‌هایی که برای شرکت‌کنندگان جذاب تر باشد، بسیار مهم است.

بدین ترتیب، سؤال‌های بنیادین پژوهش حاضر به شرح زیر است: سرمایه اجتماعی چه تأثیری بر بهبود ابعاد زیست‌پذیری پایدار روستایی در ناحیه مورد مطالعه داشته است؟ ابعاد محیطی - اکولوژیک، اجتماعی و اقتصادی متأثر از سرمایه اجتماعی تا چه اندازه بر بهبود زیست‌پذیری پایدار روستایی در ناحیه مورد مطالعه اثرگذار است؟

۲- بنیان نظریه‌ای

در چند دهه گذشته، در حوزه سرمایه اجتماعی، پژوهشگرانی همچون: بوردیو^۱، پاتنام^۲ و کلمن^۳ نقش بنیادین ایفا کرده‌اند. به طوری که، آن‌ها مفهوم سرمایه اجتماعی را همبسته با سرمایه‌هایی همانند: آگاهی اجتماعی، انسجام اجتماعی، اعتماد

¹ Pierre Bourdieu, (1997)

² Robert Putnam, (2000)

³ James Coleman, (1996)

اجتماعی، شبکه و روابط اجتماعی، تشکل اجتماعی و مشارکت اجتماعی دانسته اند که به مردم و برنامه‌ریزان برای گشایش چالش‌های عمومی خود کمک می‌رسانند (Vasylchenko, 2018). سرمایه اجتماعی را می‌توان به عنوان شبکه‌ای از روابط اجتماعی دانست (Mukalla et al, 2012) که کنش جمعی را تسهیل می‌نماید (Suzuki, 2010) و به مثابه یک کالای عمومی و دارایی جمعی تلقی می‌شود که در بلند مدت انباشته شده و از طریق ارتقاء کارایی و ظرفیت افراد و گروه‌ها، دستیابی به توسعه را تسهیل می‌نماید (Khanh, 2011). به سخن دیگر، سرمایه اجتماعی موجب تقویت معیارهای خوب دو طرفه شده و جریان گردش اطلاعات را در بین افراد بهبود می‌بخشد و باعث می‌شود، فعالیت‌های جمعی به گونه‌ای مناسب‌تر آشکار شوند و به مثابه یک چارچوب برای همکاری بیشتر در آینده عمل کند (Fikret, 2018). بنابراین، سرمایه اجتماعی با ابعادی همچون؛ آگاهی، اعتماد، انسجام، شبکه و روابط، تشکل و مشارکت به پیوندها، و ارتباطات در میان اعضای یک شبکه به عنوان منبع با ارزشی اشاره می‌کند (Pumcave, 2016). که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود (Biro, 2015). همچنین، به مثابه یک ویژگی مثبت بستر مناسبی را برای بهره‌وری بیشتر از سرمایه انسانی، اقتصادی، فیزیکی را امکان‌پذیر می‌سازد و در نتیجه؛ نیل به موفقیت برای افراد فراهم می‌شود (Richard, 2018). کلمن براین باور است، سرمایه اجتماعی جنبه‌هایی از ساختار اجتماعی را در بر می‌گیرد و اقدامات کنشگران را تسهیل می‌کند (Vasylchenko et al., 2018). همچنین، پاتنام سنت‌های مدنی را مورد مطالعه قرار داده و معتقد است که وجود سرمایه اجتماعی، دلیلی بر عملکرد و شکل‌گیری نهادهای متنوع و حفظ دموکراسی است. وی سرمایه اجتماعی را شبکه‌ای اجتماعی دانسته است که از هنجارهای تقابل و اعتماد به وجود می‌آید (Trukhachev, 2015). به طوری که بردیو، بر شبکه‌های اجتماعی، که دسترسی به منابع گروهی را فراهم می‌نماید، پافشاری می‌کند؛ که سرانجام سرمایه اجتماعی، پاداش اقتصادی است که از راه مشارکت ایجاد می‌شود (fain, 2007) و بر تعهدات و ارتباطات گروهی مبتنی است (Bourdieu, 1977). بر این بنیان، سرمایه اجتماعی به روستاییان کمک می‌کند که با هماهنگی و برقراری رابطه در اجرای برنامه‌های تحول روستایی همکاری نمایند (Putnam, 2012; Vadapalli, 1995). سرمایه اجتماعی به مثابه یک فرآیند اثرگذار در اجتماع تلقی شده که موجب بهبود و ارتقاء فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی و محیطی - اکولوژیک در فراگرد زیست‌پذیری روستایی می‌شود (Cobbinah, 2015) و زمینه را برای ایجاد تشکل‌ها و انجمن‌های مردم‌نهاد فراهم می‌کند (Portney, 2011). از این رو، با بهبود ابعاد سرمایه اجتماعی در سکونتگاه‌های روستایی، پویایی و قدرت تحرک روستاییان افزایش پیدا می‌کند. در نتیجه؛ زمینه مناسبی برای رشد و شکوفایی سکونتگاه‌های روستایی فراهم می‌سازد (Akhavue, 2011). بر این مبنای تقویت سرمایه اجتماعی موجب مشارکت و ارتباط افراد با یکدیگر شده و نقش مهمی در بهبود زیست‌پذیری در مناطق روستایی ایفا می‌کند (Abdul-Hakim, 2010). به طوری که، روستاییان می‌توانند با بهره‌گیری از شبکه‌ها و گروه‌های اجتماعی به گفتگو با یکدیگر و جست‌وجوی اطلاعات علاقه‌مند شوند. که این امر، زمینه مناسبی برای مشارکت‌شان در برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی - اکولوژیک زیست‌پذیری فراهم می‌سازد (Portney, 2016; Wolle, 2017). بر این بنیان، سرمایه اجتماعی، به مثابه یک ابزار بنیادین برای رسیدن به زیست‌پذیری پایدار روستایی، نقش مهمی را ایفا می‌کند. به سخن دیگر، میتوان گفت که سرمایه اجتماعی از جمله عوامل اجتماعی است که قادر است، بستر مناسبی را برای شکل‌گیری و توسعه جوامع روستایی فراهم نماید

و همچنین، نقش بارزی در افزایش زیست و اجتماعات انسانی بر عهده گیرد (Robert, 2016; Bentel, 2017). بر این مبنای، زیست پذیری به معنای توان و قابلیت یک مکان برای تأمین نیازهای زیستی ساکنان، اعم از نیازهای مادی و غیر مادی در جهت ارتقاء کیفیت زندگی و ایجاد بستر شکوفایی و توانمندی های تمامی شهروندان است (Khorasani, 2013). از این رو، می توان گفت اجتماع زیست پذیر، اجتماعی است که مسکن مناسب، خدمات و حمایت های اجتماعی و گزینه های حمل و نقل کافی، آموزش و تنوع فرهنگی را فراهم نماید (Hu, Roberts, Azodo and Milner, 2021). به طوری که، هیلن مفهوم زیست پذیری را به یک چتر تشبیه کرده و معتقد است که با دامنه متنوعی از مفاهیم همچون؛ کیفیت زندگی، کیفیت مکان، رضایت ساکنان، کیفیت محیط زندگی و محل سکونت، پایداری و سرزندگی همپوشانی داشته است که اغلب در ارتباط با هم به کار می روند (Ziari et al., 2020). بنابراین، زیست پذیری تا حد زیادی تحت تأثیر مکان فیزیکی، شرایط و امکانات عمومی و همچنین سیاست های تصمیم گیری و برنامه ریزی قرار دارد (Bandarabad, 2012). در این راستا، تحول واقعی در سکونتگاه های روستایی، زمانی شکل می گیرد که بر پایه و اساس رفتارهای خلاق عاملان انسانی پدید آید و روستاییان به طور پیوسته، در جریان برنامه ریزی و انجام طرح ها و برنامه ها قرار گیرند (Portney, 2011). بدین ترتیب، یکی از بن مایه های اساسی در زمینه بهبود ابعاد زیست پذیری روستایی، مشارکت مثبت روستاییان متأثر از میزان بهبود ابعاد سرمایه اجتماعی آنان است (Pumcave, 2016). زیرا با گسترش مشارکت و آگاهی، و همچنین، بهره گیری از دانش بومی روستاییان و تحقق نهادها و تشکل ها، زمینه برای ارتباط بیش از پیش بین روستاییان به وجود می آید (Portney, 2011). بدین ترتیب، گسترش و ارتقاء سرمایه اجتماعی در سکونتگاه های روستایی موجب بالا رفتن سطح اعتماد و انسجام و همگرایی اجتماعی بین افراد و گروه ها و همچنین، افزایش مشارکت های فردی و گروهی اجتماعی - اقتصادی شده و از این راه زمینه برای بهبود ابعاد زیست پذیری روستایی فراهم می شود (Blackburn, 2013; Lestarin, 2018). زیرا، افزایش سرمایه اجتماعی در جوامع روستایی، کاهش فقر و بهبود کیفیت زندگی و زیست پذیری روستایی می شود (Abdul-Hakim, 2010). زیرا، تأثیر مستقیمی بر ابعاد عینی و ذهنی زیست پذیری دارد (Simpson et al., 2018). بر این شالوده، می توان گفت؛ سرمایه اجتماعی بر متغیرهایی مانند زیست پذیری، پایداری و کیفیت زندگی اثربخشی مثبت دارد (Ohmar, 2021). بنابراین، بهبود ابعاد سرمایه اجتماعی، فرآیند زیست پذیری را امکان پذیر می سازد و ابعاد سرمایه اجتماعی که شامل آگاهی، اعتماد، انسجام، تشکل های اجتماعی، شبکه و روابط اجتماعی و مشارکت اجتماعی است، زمینه ساز تحول و توسعه زیست پذیری روستایی تلقی می شوند (Sallyshortall, 2008; Cahyo, 2019).

بر این بنیان، در پاره ای از پژوهش ها، نتایج در کشورهایی همچون کانادا، هند، تایلند نشان داد که از طریق بهبود شاخص های سرمایه اجتماعی و ایجاد خلاقیت و شکوفایی سازی ایده ها در جوامع روستایی، روستاییان به مشارکت در اجرای طرح ها و برنامه ها تشویق می شوند به گونه ای که ایجاد خلاقیت در جامعه روستایی اعتماد به نفس روستاییان را افزایش داده و به توانمندی روستاییان در ارتقاء ابعاد زیست پذیری سکونتگاه های روستایی کمک می کند به گونه ای که برای تحول جامعه روستایی مؤلفه های سرمایه اجتماعی، زیست پذیری و مشارکت از اهمیت بسیاری برخوردار هستند (Fikret Szzbilir, 2018). نتایج پژوهش های فیلد (۲۰۱۸) و پاتنام (۲۰۱۹) نشان داد که زیست پذیری روستایی تا اندازه زیادی متأثر از اثرگذاری

ابعاد سرمایه اجتماعی است به طوری که بهبود و ارتقاء شاخص‌های سرمایه اجتماعی زمینه را برای تحول و دگرگونی ابعاد زیست‌پذیری روستایی فراهم می‌کند و همچنین، با افزایش سرمایه اجتماعی در سکونتگاه‌های روستایی، شکل‌گیری پیوندها و روابط اجتماعی میان روستاییان بهبود می‌یابد و موجب افزایش مشارکت و همکاری روستاییان در برنامه‌های محیطی - اکولوژیک، اجتماعی و اقتصادی زیست‌پذیری پایدار روستایی می‌شود.

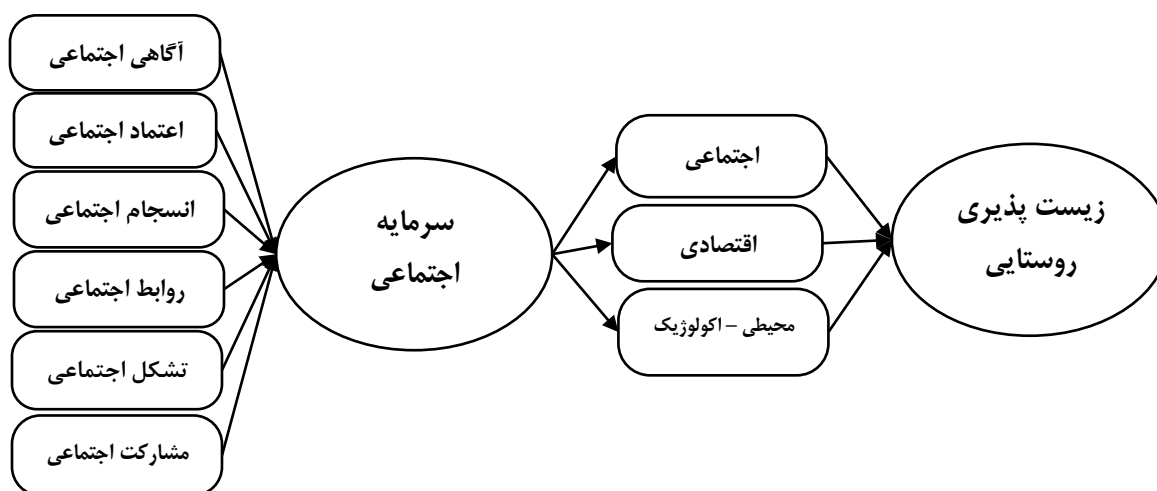
پوپوچ (۲۰۱۸) تأکید می‌کند که سرمایه اجتماعی عاملی تأثیرگذار در فرایند زیست‌پذیری است. اگرچه تغییر در سرمایه اجتماعی به فرایند زمانی نیاز دارد اما درنهایت به بهبود زیست‌پذیری پایدار فضاها و اجتماعی می‌انجامد.

عیسی‌لو و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود تحت عنوان "نگاره زیست‌پذیری رهیافتی نوین جهت ارتقاء کیفیت زندگی در جوامع روستایی (مطالعه موردی: شهرستان قم، بخش کهک)" به این نتیجه دست یافته‌اند که با وجود آنکه برخی از روستاهای دارای جمعیت از خدمات و امکانات بیشتری برخوردار هستند، اما از لحاظ زیست‌پذیری (کیفیت شرایط زندگی) در سطح پایین‌تری نسبت به نقاط روستایی با جمعیت کمتر قرار دارند. بنابراین، با رفع چالش‌های اقتصادی و اجتماعی و محیطی - اکولوژیک، توانمندسازی روستاییان برای بهبود کیفیت زندگی و کاهش تفاوت در شرایط زندگی اصلی‌ترین عامل، زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی به شمار می‌رود.

افراخته و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به تحلیل نقش سرمایه اجتماعی در زیست‌پذیری روستاهای شهر میاندوآب با استفاده از رگرسیون چند متغیره وزنی جغرافیایی پرداختند. نتایج آن نشان داد که ضریب سرمایه اجتماعی شهرهایی که مهاجرپذیرتر هستند، منفی و در نتیجه سطح زیست‌پذیری آنها کم است.

شیرکوند و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان سرمایه اجتماعی و کیفیت زیستی مکانهای استان گیلان با هدف رابطه میان اندازه جمعیتی مکانها و تولید سرمایه اجتماعی و نقش آن دو در کیفیت زیستی به این نتیجه دست یافته‌اند که تشکیل سرمایه اجتماعی در مکانها با اندازه جمعیتی آنها رابطه معناداری دارد به طوری که با بهبود شاخص‌های سرمایه اجتماعی از جمله (آگاهی بخشی، اعتماد و مشارکت و روابط اجتماعی) درک روستاییان از طریق مشارکت در برنامه‌ها و طرح‌ها بالا رفته و سبب ارتقای ابعاد زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی می‌شود. همچنین، نتایج پژوهش‌های گوناگون آشکار ساخت که بهبود ابعاد و ارتقاء سرمایه اجتماعی روستاییان، به مثابه ابزاری ایده‌آل، زمینه مناسبی را برای بهبود ابعاد محیطی - اکولوژیک، اجتماعی و اقتصادی زیست‌پذیری روستایی ایجاد می‌کند. از این رو، وجود سرمایه اجتماعی در جامعه باعث بالا رفتن سطوح اعتماد، انسجام و مشارکت میان افراد، و گروه‌ها می‌شود که تحول سکونتگاه‌های روستایی را به دنبال دارد.

برای ارزیابی و تحلیل اثرات سرمایه اجتماعی در بهبود ابعاد زیست‌پذیری پایدار روستایی، با مرور ادبیات تحقیق، چارچوبی کلی برای مشخص نمودن روابط میان متغیرهای تحقیق مدل‌سازی شد. این مدل شامل متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی) شامل ابعاد؛ آگاهی اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، شبکه و روابط اجتماعی، تشکل اجتماعی و مشارکت اجتماعی) و همچنین متغیر وابسته پژوهش (زیست‌پذیری روستایی که شامل ابعاد؛ محیطی اکولوژیک، اجتماعی و اقتصادی) در نظر گرفته شده است شکل (۱).

شکل ۱- چارچوب مفهومی پژوهش. (مأخذ: بر مبنای ادبیات و پیشینه پژوهش، ۱۴۰۰)

۳- روش، تکنیکها و قلمرو

پژوهش حاضر از لحاظ هدف بنیادی و از نظر شیوه اجرای پژوهش، در زمره پژوهش‌های پیمایشی و بر حسب ماهیت داده‌ها، از نوع پژوهش‌های کمی است. در این پژوهش مؤلفه‌ها و شاخص‌های اثرگذار و اثرپذیر پژوهش بر اساس سؤال‌ها و چارچوب مفهومی به روش توصیفی - تحلیلی مورد واکاوی قرار گرفت. همچنین روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات به دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی است. به سخن دیگر، برای تدوین مبانی نظری و پیشینه پژوهش و ادبیات موضوع از روش کتابخانه‌ای و برای جمع‌آوری داده‌های میدانی در ارتباط با شاخص‌ها، گویه‌های مؤلفه اثرگذار و مؤلفه اثرپذیر پژوهش از روش پیمایشی - میدانی بهره گرفته شد. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۷۸ روستای دارای سکنه بخش مرکزی شهرستان جیرفت که شامل ۳۶۰۱ خانوار است، می‌شود (نتایج سرشماری مرکز آمار ایران، سال ۱۳۹۵). در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه تصادفی برای پرکردن پرسشنامه در سطح روستا تعداد ۳۰ روستا به صورت تصادفی انتخاب شد. سپس در درون روستاهای انتخابی، خانوارهای نمونه تصادفی بر اساس روش نسبت به اندازه خانوار روستاها^۴ (P.P.S) انتخاب شدند. در این ارتباط، حجم نمونه محاسبه شده برای روستاییان بر اساس فرمول «کوکران»^۵ (سرای، ۱۳۹۳) با سطح اطمینان ۹۵ درصد و پیش برآورد واریانس $0/25$ و دقت احتمالی مطلوب ۵ درصد، تعداد ۳۵۲ خانوار محاسبه شد. از آنجا که تعداد نمونه پرسشنامه در تعدادی از روستاها، با توجه به روش نسبت به اندازه خانوار روستاها (P.P.S) حد نصاب لازم را برای تکمیل پرسشنامه پیدا نکرد. بنابراین، تعداد پرسشنامه‌های خانوار نمونه تصادفی به ۴۰۰ خانوار افزایش یافت. همچنین، برای تجزیه و تحلیل ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و تجمیع پرسش‌ها برای ورود به مدل، و تحلیل سازه‌ها و روابط بیان شده در چارچوب نظری از نرم افزار ایموس^۶ گرافیک استفاده شد. در این ارتباط برای تبیین دقیق سؤال‌ها و فرضیه‌های پژوهش و برای سنجش ابعاد سرمایه

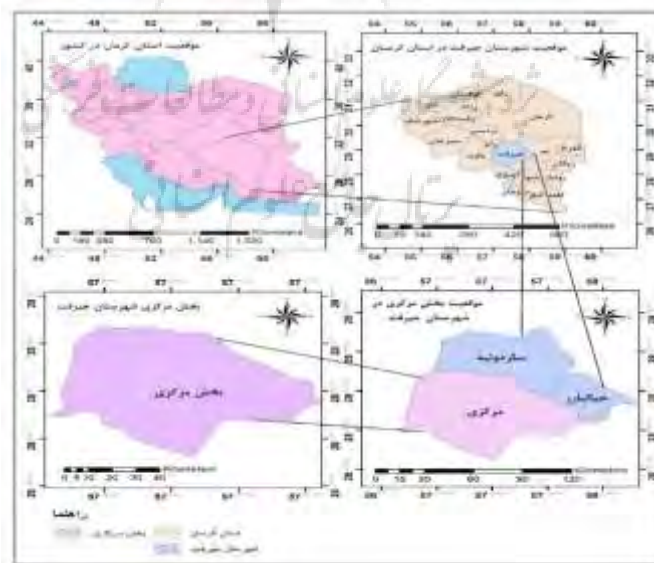
⁴ Probability Proportional to Size

⁵ Cochran

⁶ Amos

اجتماعی و همچنین متغیر زیست پذیری پایدار روستایی، از مطالعات پژوهشگران گوناگون بهره گرفته شد. در این راستا، به منظور انطباق از سوال‌های برگرفته از پژوهش‌های پیشین با متغیرهای پژوهش، و برای مشخص شدن رویایی صوری (اعتبار) این شاخص‌ها و انطباق آن‌ها با روستاهای ناحیه مورد مطالعه و درجه اهمیت مؤلفه اثرگذار و اثرپذیر پژوهش، توسط صاحب‌نظران دانشگاهی در گستره برنامه‌ریزی روستایی در سطح دانشگاه‌های شهید بهشتی و خوارزمی تهران و دانشگاه شهید باهنر کرمان مورد سنجش قرار گرفت. پس از دریافت نظرات آن‌ها، کارهای اصلاحی در پرسشنامه صورت گرفت. تعدادی از سؤال‌های کم اهمیت حذف شد. سنجش این شاخص‌ها به شکل گزینه‌های رتبه‌ای طیفی لیکرت از ۱ خیلی کم تا مقدار ۵ خیلی زیاد بود و برای بررسی پایایی و قابل اعتماد بودن داده‌های پرسشنامه‌های پژوهش از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد (آشتیانی، ۱۳۸۹). بنابراین، ابتدا یک نمونه ۳۰ تایی از پرسشنامه در جامعه مورد نظر توزیع و با توجه به آلفای کرونباخ به دست آمده، ویرایش نهایی پرسشنامه صورت گرفت و در نمونه مربوط، توزیع شد. سرانجام، برای پژوهش حاضر مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۲۹ به دست آمد. مقدار آلفای به دست آمده به عدد ۱ نزدیک است. قابل اعتماد است.

باتوجه به این که در ناحیه مورد مطالعه طرح‌ها و برنامه‌های پرشماری در زمینه فعالیت‌های اجتماعی - اقتصادی زیست پذیری پایدار روستایی در حال انجام است. لذا، مقوله سرمایه اجتماعی می‌تواند به عنوان یک امر بنیادین در آنجا کارساز باشد. این شهرستان، دارای ۱۳،۷۹۹ کیلومتر مربع مساحت (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) و در نیمه جنوبی استان کرمان واقع شده است و بین طول مختصات جغرافیایی ۵۷ درجه و ۴۴ دقیقه و عرض جغرافیایی ۲۸ درجه و ۴۱ دقیقه واقع شده است و ارتفاع متوسط آن ۶۹۰ متر است و از شمال به شهرستان کرمان، از جنوب به شهرستان عنبرآباد و فاریاب از شرق به شهرستان بم و از غرب به شهرستان رابر و ارزوئیه مشرف می‌باشد. تعداد کل آبادی‌های این بخش ۲۷۳ آبادی است که از این تعداد ۱۷۸ آبادی دارای سکنه دائمی هستند (براساس سرشماری مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

شکل ۲- محدوده قلمرو مورد مطالعه، مأخذ: ترسیم براساس نقشه رومی سازمان نقشه برداری کشور، سال ۱۳۹۷

جدول ۱- ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای مورد بررسی

متغیر	ابعاد	آلفای کرونباخ
سرمایه اجتماعی	آگاهی اجتماعی	۰/۷۵
	اعتماد اجتماعی	۰/۷۸
	انسجام اجتماعی	۰/۸۲
	شبکه و روابط اجتماعی	۰/۸۰
	تشکل اجتماعی	۰/۷۴
	مشارکت اجتماعی	۰/۷۹
زیست پذیری روستایی	محیطی - اکولوژیک	۰/۷۸
	اجتماعی	۰/۸۱
	اقتصادی	۰/۷۵

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

۴- یافته‌ها و تحلیل داده

بر اساس یافته‌های پرسشنامه پژوهش حاضر، از مجموع ۴۰۰ خانوار در نقاط روستایی مورد مطالعه، حدود ۵۸/۶ درصد مرد و در حدود ۴۱/۴ درصد زن بوده‌اند. از نظر سطح سواد هم بیشترین میزان پاسخگویان دارای تحصیلات پایین تر از کاردانی بودند. از لحاظ نوع شغل، حدود ۵۶/۷ درصد خانوارهای پاسخ‌دهنده کشاورز، میزان ۳۱/۲ درصد کاسب و حدود ۱۲/۱ درصد صنعتگر بوده‌اند (جدول ۲).

جدول ۲- ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان در ناحیه مورد مطالعه

متغیر	فرآوری	درصد	
جنسیت	مرد	۴۱/۴	
	زن	۵۸/۶	
	جمع	۱۰۰	
تحصیلات	ابتدایی	۱۶/۲	
	راهنمایی	۱۹/۷	
	دیپلستان	۲۱/۴	
	کاردانی	۲۱/۴	
	کارشناسی	۱۶/۵	
	کارشناسی ارشد و بالاتر	۴/۶	
	جمع	۱۰۰	
	شغل	کشاورزی	۵۶/۷
		کاسبی	۳۱/۲
		صنعت	۱۲/۱
جمع		۱۰۰	

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

یافته های پژوهش در زمینه وضعیت ابعاد سرمایه اجتماعی در سکونتگاه های روستایی ناحیه مورد مطالعه، از دیدگاه پاسخگویان بیانگر آن است که بعد گروه و روابط اجتماعی با کمترین میانگین معادل ۲/۸۱ و بعد تشکل اجتماعی با مقدار ۳/۴۰ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است و از وضعیت بهتری نسبت به سایر ابعاد برخوردار بودند. همچنین، در میان ابعاد زیست پذیری بعد اجتماعی با میزان ۲/۴۰ کمترین میانگین و بعد محیطی - اکولوژیک با میزان ۳/۵۷ بیشترین مقدار میانگین را به خود اختصاص داده است (جدول ۳).

جدول ۳- الفای کرونباخ، میانگین، واریانس و انحراف معیار

متغیرهای پژوهش	مؤلفه ها	میانگین	واریانس	انحراف معیار
سرمایه اجتماعی	آگاهی اجتماعی	۲/۸۶	۰/۳۴۱	۰/۵۸۸
	اعتماد اجتماعی	۳/۱۱	۰/۵۴۷	۰/۶۵۲
	انسجام اجتماعی	۲/۸۱	۰/۵۵۵	۰/۶۶۱
	گروه و روابط اجتماعی	۲/۶۷	۰/۳۳۴	۰/۵۶۵
	تشکل اجتماعی	۳/۴۰	۰/۶۴۲	۰/۶۴۶
	مشارکت اجتماعی	۲/۷۱	۰/۶۰۳	۰/۶۸۸
	محیطی-اکوژیک	۳/۵۷	۰/۵۵۱	۰/۶۸۰
زیست پذیری روستایی	اقتصادی	۳/۱۷	۰/۵۳۸	۰/۶۴۱
	اجتماعی	۲/۴۰	۰/۵۴۶	۰/۶۲۸

مأخذ: یافته های پژوهش، سال ۱۴۰۰

افزون براین، از «آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف^۷» برای بررسی فرض نرمال بودن داده های پژوهش استفاده شد. با توجه به این آزمون چون سطح معناداری برای همه متغیرهای مستقل و وابسته بزرگتر از سطح آزمون (۰/۰۵) است، بنابراین توزیع داده ها نرمال است (جدول ۴).

⁷ Kolmogorov-Smirnov test

جدول (۴). آزمون کلموگروف اسمیرنوف برای نرمال بودن متغیرهای مورد بررسی

سطح معناداری	سطح معناداری	مؤلفه	مؤلفه	آماره آزمون کولموگروف- اسمیرنوف	آماره آزمون کولموگروف- اسمیرنوف
۰/۵۷۹	۰/۲۹	محیطی- اکولوژیک	۰/۷۰۶	۰/۲۸	آگاهی اجتماعی
۰/۲۱۷	۰/۳۸	اقتصادی	۰/۲۶۹	۰/۳۲	اعتماد اجتماعی
۰/۹۲۱	۰/۲۷	اجتماعی	۰/۹۲۲	۰/۲۵	انسجام اجتماعی
			۰/۲۷۵	۰/۳۴	تشکل اجتماعی
			۰/۳۷۱	۰/۳۷	شبکه و روابط اجتماعی
			۰/۳۶۹	۰/۳۱	مشارکت اجتماعی

مأخذ: یافته های پژوهش، سال ۱۴۰۰

از آنجا که متغیرهای پژوهش نرمال و کمی هستند. بنابراین، در این پژوهش برای واکاوی رابطه میان ابعاد سرمایه- اجتماعی متغیر اثرگذار و زیست پذیری پایدار روستایی متغیر اثرپذیر از آزمون پیرسون بهره گرفته شد. نتایج حاصل از همبستگی میان متغیرهای پژوهش نشان داد، میان همه متغیرها همبستگی معنادار وجود دارد. بنابراین، بهره گیری از مدل تحلیل مسیر و معادلات ساختاری امکان پذیر است. بدین ترتیب، این پژوهش، در این مبحث تنها در پی یافتن معنادار بودن یا نبودن اثرات مستقیم و غیرمستقیم عوامل مستقل بر عامل وابسته بوده است (جدول ۵).

جدول (۵). همبستگی میان متغیرهای اثرگذار و اثرپذیر پژوهش

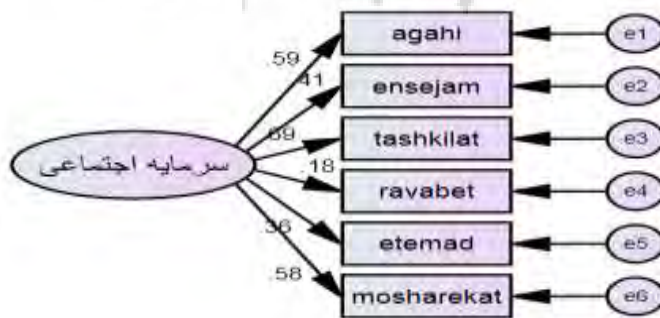
ابعاد	آگاهی اجتماعی	انسجام اجتماعی	تشکل اجتماعی	شبکه و روابط اجتماعی	اعتماد اجتماعی	مشارکت اجتماعی	محیطی - اکولوژیک	اجتماعی	اقتصادی
آگاهی اجتماعی	۱	۰/۵۷۹	۰/۴۸۸	۰/۲۶۹	۰/۴۶۶	۰/۳۷۳	۰/۳۳۸	۰/۳۹۷	۰/۳۲۱
انسجام اجتماعی		۱	۰/۵۷۵	۰/۳۷۰	۰/۴۱۳	۰/۲۱۳	۰/۱۶۸	۰/۳۶۵	۰/۲۷۵
تشکل اجتماعی			۱	۰/۴۴۶	۰/۵۵۷	۰/۳۴۵	۰/۳۲۹	۰/۵۲۷	۰/۳۸۷
شبکه و روابط اجتماعی				۱	۰/۳۷۰	۰/۱۶۸	۰/۲۲۹	۰/۴۷۳	۰/۱۸۹
اعتماد اجتماعی					۱	۰/۷۰۹	۰/۴۳۰	۰/۴۵۵	۰/۳۶۵
مشارکت اجتماعی						۱	۰/۴۷۴	۰/۴۳۳	۰/۴۰۸
محیطی - اکولوژیک							۱	۰/۴۲۷	۰/۴۰۵
اجتماعی								۱	۰/۳۲۹
اقتصادی									۱

مأخذ: یافته های پژوهش، سال ۱۴۰۰

مدل مفهومی این پژوهش، بر مبنای استدلال نظری پایه‌گذاری شد. تحلیل مسیر راهی برای ارزیابی میزان تناسب و همخوانی مجموعه‌ای از داده‌ها با مدل است. به عبارت دیگر، ساختن مدل پیش از هر نوع تحلیل آماری لازم است. چون، تحلیل آماری، کار مدل‌سازی را انجام نمی‌دهد. آماره‌ها و تحلیل‌های پیچیده، جای استدلال نظری محکم را نمی‌گیرند، بلکه خود بر آن متکی هستند. بنابراین، منظور از برازش مدل این است که تا چه حد یک مدل با داده‌های مربوط سازگاری و توافق دارد. برای مبنای، در این مبحث به ارزیابی برازش مدل مفروض پژوهش پرداخته می‌شود تا از سازگاری آن با داده‌های پژوهش اطمینان حاصل شود و سرانجام پاسخ سوال‌های پژوهش استنتاج شود. واکاوی برازش مدل مفهومی در دو گام انجام شد. نخست، ارزیابی برازش بخش اندازه‌گیری مدل؛ و دوم ارزیابی برازش بخش ساختاری مدل، که به شرح زیر است:

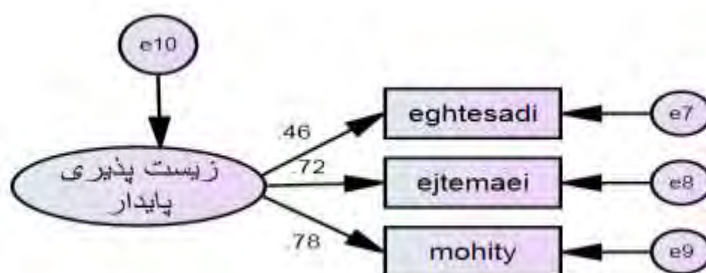
ابتدا دو مدل تحلیل عاملی تأییدی (CFA) برای ایجاد و سنجش ۶ متغیر (آگاهی، اعتماد، انسجام، شبکه و روابط، تشکل و مشارکت اجتماعی) به عنوان مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و همچنین ۳ متغیر (محیطی - اکولوژیک، اقتصادی و اجتماعی) به عنوان مؤلفه‌های زیست‌پذیری پایدار روستایی در محیط نرم افزار AmosGraphic ترسیم و تحلیل شدند. برای مبنای، یک مدل اندازه‌گیری جزئی از مدل معادله ساختاری است که نحوه سنجش یک متغیر پنهان را با استفاده از دو یا تعداد بیشتری متغیر مشاهده تعریف می‌کند که در این جا متغیرهای سرمایه اجتماعی و زیست‌پذیری پایدار روستایی، متغیرهای پنهان می‌باشند. بنابراین متغیر پنهان متغیری است که به طور مستقیم اندازه‌گیری نمی‌شود، بلکه با استفاده از دو یا تعدادی متغیر مشاهده شده (آگاهی، اعتماد، انسجام، شبکه و روابط، تشکل و مشارکت اجتماعی) معرفی و مورد سنجش قرار می‌گیرند و (e) هم میزان خطای اندازه‌گیری برای متغیر آشکار است (قاسمی، ۱۳۸۹).

براین بنیان، برای سنجش دقیق تر اثرات سرمایه اجتماعی بر بهبود ابعاد زیست‌پذیری پایدار روستایی و برای تعیین دقیق تر ارتباط بین متغیرها با استفاده از دو تحلیل (CFA) انجام شد، به گونه‌ای که شکل (۳،۴،۵) نمودار مسیر این ۲ متغیر را نشان می‌دهد و برآورد استاندارد ضرایب مسیر هر کدام از این دو متغیر در جدول‌های (۷،۸،۹) آمده است؛ که بر اساس شاخص‌های برازندگی، دامنه پذیرش هر یک از شاخص‌های برازش در جدول (۶) ارائه شده است. یافته‌ها حاکی از آن است؛ ضرایب مسیر متغیر سرمایه اجتماعی و زیست‌پذیری پایدار روستایی دارای برازش مطلوب است.

شکل ۳- برآورد استاندارد بارهای مدل‌های عاملی تأییدی برای اعتبار سنجی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال، ۱۴۰۰

شکل ۴- برآورد استاندارد بارهای مدل های عاملی تأییدی برای اعتبار سنجی
 مأخذ: یافته های پژوهش، سال ۱۴۰۰

جدول ۶- شاخص های برازندگی مدل

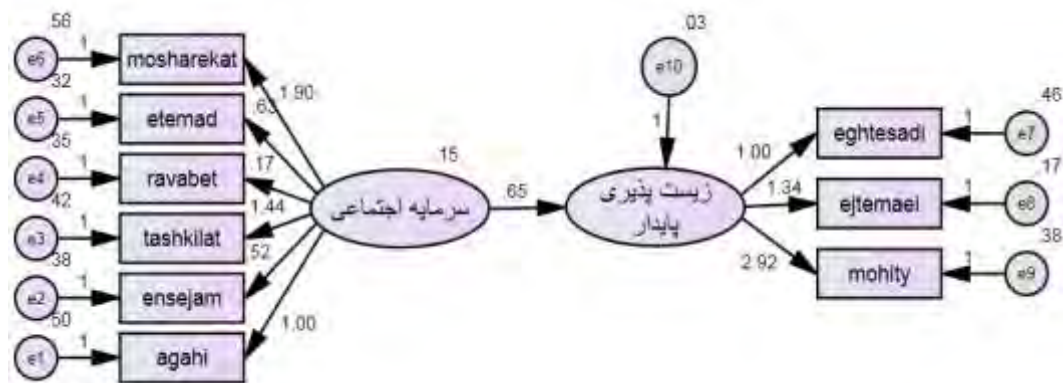
شاخص های برازش مقتصد			شاخص های برازش تطبیقی					شاخص های برازش مطلق			شاخص برازندگی	
RMSEA	CMIN/df	PNFI	RFI	AGFI	CFI	IFI	NFI	AGFI	GFI	Chi Square		$\chi^2 / d.f$
> ۰/۰۵	۱-۳	> ۰/۰۵	> ۰/۰۹	> ۰/۹۰	> ۰/۰۹	۰-۱	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۰۵	> ۲	دامنه پذیرش

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

جدول ۷- شاخص های برازش مدل اندازه گیری سرمایه اجتماعی و زیست پذیری پایدار روستایی

تفسیر	ملاک	زیست پذیری پایدار روستایی	سرمایه اجتماعی	اختصار	نام شاخص
		میزان ضریب استاندارد	میزان ضریب استاندارد		
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۰۴	۰/۹۰۴	AGFI	شاخص نیکویی برازش تعدیل شده
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۸	۰/۹۵	GFI	شاخص نیکویی برازش
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۰۵	۰/۸۴۶	۰/۶۱۰	Chi Square	شاخص سطح پوشش کای رو
برازش مطلوب	بین ۱-۰	۰/۴۸	۰/۸۴	IFI	شاخص برازش فزاینده
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۵	۰/۹۵	RFI	شاخص برازش نسبی
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۵	۰/۹۵	CFI	شاخص برازش تطبیقی
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۳	۰/۹۷	NFI	شاخص برازش هنجار شده
برازش مطلوب	بین ۳-۱	۲/۱۶	۲/۱۶	CMIN/df	کای مربع بهنجار شده
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۰۵	۰/۸۲۶	۰/۷۲۱	RMSEA	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۰۵	۰/۴۲۳	۰/۵۲۳	PNFI	شاخص برازش مقتصد هنجار شده

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

شکل ۵- برآوردهای غیر استاندارد ضرایب مسیر در مدل ساختاری نهایی سرمایه اجتماعی و زیست پذیری
 مأخذ: یافته های پژوهش، سال ۱۴۰۰

جدول ۸- شاخص های برازش مدل اندازه گیری سرمایه اجتماعی و زیست پذیری پایدار روستایی

نام شاخص	اختصار	میزان	ملاک	تفسیر
شاخص نیکویی برازش تعدیل شده	AGFI	۰/۹۹۲	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
شاخص سطح پوشش کای رو	Chi Square	۰/۹۴۵	بیشتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب
شاخص برازش فزاینده	IFI	۰/۴۸	بین ۱-۰	برازش مطلوب
شاخص برازش نسبی	RFI	۰/۹۵	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
شاخص برازش تطبیقی	CFI	۰/۹۷	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
شاخص برازش هنجار شده	NFI	۰/۹۲	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
کای مربع بهنجار شده	CMIN/df	۲/۱۶	بین ۳-۱	برازش مطلوب
ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	RMSEA	۰/۶۲۵	بیشتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب
شاخص برازش مقتصد هنجار شده	PNFI	۰/۴۲۳	بیشتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب

مأخذ: یافته های پژوهش، سال ۱۴۰۰

براین بنیان، برای بررسی برازش کلیت مدل اندازه گیری طراحی شده، مهم ترین شاخص های ارزیابی برازش مدل از منابع مستند استخراج شد (قاسمی، ۱۳۸۹؛ شمس الدینی و جمینی، ۱۳۹۵؛ لای و لین^۸، ۲۰۰۸) و مقادیر محاسبه شده با معیارهای پیشنهادی تطابق داده شد. وضعیت کلیه معیارهای برآورد شده با مقادیر مطلوب همخوانی دارد و می توان گفت که مدل اندازه گیری ترسیم شده در ارتباط با ارزیابی و تحلیل اثرات سرمایه اجتماعی در بهبود ابعاد زیست پذیری پایدار روستایی در بخش مرکزی شهرستان جیرفت، از اعتبار لازم برخوردار است. بنابراین، با وجود این که جهت تأثیر سرمایه اجتماعی و زیست پذیری روستایی مثبت و معنادار بوده است. ولی همچنان، میزان بهبود ابعاد سرمایه اجتماعی در سطح پایینی ارزیابی می شود که این امر، توجه بیشتر به ابعاد سرمایه اجتماعی روستاییان را در ناحیه مورد مطالعه می طلبد.

⁸ Lai & Lin

در مجموع، در پاره‌ای زمان‌ها، ارزیابی و کارایی مدل را می‌توان از معنی دار نبودن کای دو مشخص کرد. با این حال، یک قاعده کلی وجود دارد و آن این که اگر نسبت میان کای دو و درجه آزادی کمتر از ۲ باشد، مدل مناسب است: $(\frac{\chi^2}{d.f} < 2)$. در این پژوهش مقدار آماره‌ی کای دو ۸۱.۳۴ و درجه‌ی آزادی ۴۱ است. پس

$$\frac{\chi^2}{d.f} = \frac{81.34}{41} = 1.98 < 2$$

بنابراین، مدل برازش یافته با داده‌های حاصل شده، همخوانی دارد (جدول ۹).

CFI و NFI، شاخص‌هایی هستند که برازش مدل پیشنهاد شده به مدل مستقل (که فرض می‌کند میان داده‌ها رابطه‌ی وجود ندارد) را می‌سنجد و به ترتیب در مدل برابر ۰/۹۲۲ و ۰/۹۵۱ هستند. با توجه به این که مقدارهای ۰/۹ و بالاتر قابل قبول هستند، این اندازه‌ها نیز نمایانگر برازش قابل قبول مدل هستند.

RMSEA، متوسط باقی مانده‌های میان همبستگی / کوواریانس مشاهده شده نمونه و مدل مورد انتظار برآورد شده از جامعه است که بنا بر توصیه «لوهلین»^۹ مقدار کمتر از ۰/۰۸ به معنای برازش خوب است (قاسمی، ۱۳۸۹).

GFI نیز مقدار نسبی واریانس‌ها و کوواریانس‌ها را به گونه‌ای مشترک از راه مدل ارزیابی می‌کند. ویژگی خاص شاخص GFI این است که به حجم نمونه بستگی ندارد. دامنه تغییرات این دو شاخص میان صفر و یک است. بنابراین، مقدار بدست آمده در این پژوهش که برابر یا بزرگ تر از ۰/۹۰، نمایانگر برازش مطلوب است. چون مقدار GFI برابر ۰/۹۴۴ است؛ بنابراین، نشانگر برازش مطلوب است (جدول ۹).

جدول ۹- شاخص‌های برازش مدل

مقدار	شاخص‌های برازش
۰/۹۲۹	شاخص نکویی برازش GFI
۰/۹۳۱	CFI
۰/۹۲۲	شاخص نکویی برازش تعدیل یافته AGFI
۰/۰۷۱	ریشه مجذور باقی مانده تقریبی RMSEA
۰/۹۵۱	شاخص برازندگی هنجار شده NFI
۰/۹۲۷	شاخص برازندگی تطبیقی LFI
۰/۹۱۲	شاخص برازندگی افزایشی LFI
۰/۹۹	شاخص توکر-لوپس TLI
۱/۹۸۳	CMIN/DF

^۹ Loo Helin

۵- بحث و فرجام

سرمایه اجتماعی و کم و کیف آن، یکی از عوامل اصلی در تبیین کیفیت زندگی و زیست پذیری پایدار روستایی است. به سخن دیگر، سرمایه اجتماعی به عنوان یک دارایی جمعی نقش مهمی در تسهیل و هماهنگی اقدامات و ارتقاء ظرفیت های گروه های روستایی در دست یابی به توسعه و تحول روستایی تلقی می شود. بنابراین، ارتقا و بهبود شاخص های سرمایه اجتماعی زمینه را برای بهبود ابعاد زیست پذیری پایدار روستایی فراهم می کند. از این رو، سرمایه اجتماعی تأثیر بسزایی در زیست پذیری روستایی که به عنوان جزئی از ابعاد توسعه پایدار به شمار می رود، دارد. به عبارت دیگر، اهمیت سرمایه اجتماعی در این امر نهفته است که در صورت ارتقای این سرمایه؛ زمینه برای استفاده از سایر سرمایه های مالی، نهادی، زیرساخت، اقتصادی، طبیعی و ظرفیت ها و پتانسیل های روستا فراهم می شود. براین مبنای، مقاله حاضر ارزیابی و تحلیل اثرات سرمایه اجتماعی در بهبود ابعاد زیست پذیری پایدار روستایی، بخش مرکزی شهرستان جیرفت پرداخته است. در این راستا، بر اساس آنچه که در تجزیه و تحلیل داده ها و بر مبنای بررسی وضعیت هر یک از شاخص های سرمایه اجتماعی و زیست پذیری پایدار روستایی در ناحیه مورد مطالعه صورت گرفت، آشکار شد که بعد گروه و روابط اجتماعی با کمترین میانگین معادل ۲/۶۷ و بعد شکل اجتماعی با مقدار ۳/۴۰ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است و در میان ابعاد زیست پذیری بعد اجتماعی با میانگین ۲/۴۰ کمترین و بعد محیطی - اکولوژیک با میزان ۳/۵۷ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است. همچنین، برای واکاوی رابطه میان ابعاد متغیر اثرگذار (سرمایه اجتماعی) و متغیر اثرپذیر (زیست پذیری پایدار روستایی) پژوهش از آزمون پیرسون بهره گرفته شد. از این رو، نتایج حاصل از همبستگی متغیرهای پژوهش نشان داد، میان همه متغیرها همبستگی معنادار وجود دارد. سرانجام، یافته ها روشنگر آن است که با وجود تأثیر مثبت شاخص های سرمایه اجتماعی و ابعاد زیست پذیری پایدار سکونتگاه های روستایی، وضعیت میانگین ها همچنان در سطح متوسط و رو به پائینی ارزیابی شد که این امر توجه بیشتر به سرمایه اجتماعی را در سکونتگاه های روستایی می طلبد.

براین بنیان، توجه به شاخص های سرمایه اجتماعی همچون؛ آگاهی اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، شکل و روابط اجتماعی، و اهمیت دادن به آن ها در فرایند زیست پذیری پایدار روستایی می تواند به رفع نابرابری های اجتماعی، کاهش مهاجرت و در نتیجه بهبود و ارتقای سطح زیست پذیری مناطق روستایی کمک کند. به سخن دیگر، افزایش سرمایه اجتماعی به کمک روستاییان و نهادهای روستایی، بهبود ابعاد زیست پذیری را در سکونتگاه ها به همراه دارد. به طوری که با بهبود ابعاد زیست پذیری افراد سرمایه های طبیعی، مالی و انسانی خود را به اشتراک گذاشته و باعث افزایش سرمایه اجتماعی نیز می شوند. براین مبنای، می توان گفت هر چه میزان بهبود ابعاد سرمایه اجتماعی در سکونتگاه های روستایی افزایش پیدا کند، مشارکت روستاییان در زمینه فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و محیطی اکولوژیک نیز افزایش خواهد یافت. بدینسان، بر بنیاد ادبیات موضوع و پی آیند این پژوهش آشکار شد که سرمایه اجتماعی سرآغازی بایسته برای بهبود ابعاد زیست پذیری پایدار روستایی است و در تواناسازی جوامع روستایی برای مدیریت و پاسخ به فشارهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی - اکولوژیک و در نتیجه توسعه و تحول روستایی کارساز است. بنابراین، می توان با تشکیل انجمن ها، گروه ها و کانون های کوچک در سطح روستاها و همچنین با برگزاری فعالیت های گروهی از سوی شوراهای دهیاری ها، و

همچنین مشارکت بیشتر روستاییان باعث تقویت ابعاد سرمایه اجتماعی و در نتیجه بهبود ابعاد زیست پذیری پایدار روستایی شد.

۶- منابع

- بندرآباد، علیرضا (۱۳۹۰)، شهر زیست پذیر از مبانی تا معنا، انتشارات آذرخش، چاپ اول، تهران.
- خراسانی، محمد امین (۱۳۹۱)، تبیین زیست پذیری روستاهای پیرامون شهری با رویکرد کیفیت زندگی، مطالعه موردی: شهرستان ورامین، رساله دکتری به راهنمایی دکتر محمدرضا رضوانی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران.
- زیاری، کرامت اله، حاتمی، احمد، مصباحی، سحر، عاشوری، حسن (۱۳۹۸)، ارزیابی و تحلیل ابعاد و مولفه های زیست پذیری شهرهای کوچک در راستای توسعه پایدار (نمونه موردی: بندر دیلم)، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه ای.
- سرایی، حسن (۱۳۹۳)، «مقدمه ای در نمونه گیری در تحقیق»، انتشارات سمت، ۱-۲۴۵.
- شتیانی، علی فتحی (۱۳۸۹)، «مقدمه ای در آزمون های روان شناختی»، انتشارات بعثت ۲۱۴-۱.
- شمس الدینی، علی و جمینی، داود (۱۳۹۵)، ارزیابی عملکرد نهادهای متولی در توسعه سکونتگاه های روستایی با رویکرد معادلات ساختاری مورد مطالعه: شهرستان جوانرود، جغرافیا و توسعه، ۴۳، صص: ۳۵-۵۰.
- قاسمی، وحید (۱۳۸۹)، مدل سازی معادله ساختاری با کاربرد Amos Graphics. نشر جامعه شناسان، تهران.
- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری نفوس و مسکن شهرستان جیرفت، سال ۱۳۹۵.
- Abdul-Hakim, R., Abdul-Razak, N. A., & Ismail, R. (2010). Does social capital reduce poverty? A case study of rural households in Terengganu, Malaysia. *European journal of social sciences*, 14(4), 556-566.
- Akhabue, J. M. (2011). The Importance of Empowerment in Entrepreneurship. In *Inside the Mind of the Entrepreneur* (pp. 185-206). Springer, Cham.
- Bhagavatula, S., Elfring, T., Van Tilburg, A., & Van De Bunt, G. G. (2010). How social and human capital influence opportunity recognition and resource mobilization in India's handloom industry. *Journal of Business Venturing*, 25(3), 245-260.
- Biro, J. (2015). Use of partial least squares (PLS) in strategic management research: A review of four recent studies. *Strategic management journal*, 20(2), 195-204.
- Blackburn, C. L. (2019). The benefit received from visual information when listening to clear and degraded speech in background noise. Nottingham Trent University (United Kingdom).
- Blackburn, M. R. (Eds.). (2013). The co – worker training mode. *Journal of intellectual & development, Disability*, 26, 143 – 159.
- Bourdieu, P. (1977). The economics of linguistic exchanges. *Social science information*, 16(6), 645-668.
- Cobbinah, P. B. (2015). Contextualising the meaning of ecotourism. *Tourism Management Perspectives*, 16, 179-189.
- Dunkley, J., Ellis, M., Bolger, T., IANNELLO, S., GREENSLADE, P., PALMER, G., ... & CLARK, I. D. (2017). Unusual caves and karst-like features in sandstone and conglomerate in Thailand. *Helictite*, 43, 15-31.
- Facheux C, Gyau A, Russell D, Foundjem-Tita D, Mbosso C, Franzel S, Tchoundjeu Facheux C, Franzel S, Z (2012) Comparison of three modes of improving benefits to farmers within agroforestry product market chains in Cameroon. *Afr J Agric Res* 7(15):2336–2343.
- Fain, M. J. Ahmed, N., & Mandel, R., (2007). Frailty: an emerging geriatric syndrome. *The American journal of medicine*, 120(9), 748-753.
- Fikret Szzbilir, F. (2018). Tradition and rural change in Southeastern Europe during Ottoman rule.

- Fikret, M. R. (Eds.). (2018). Harnessing difference: A capability-based framework for stakeholder engagement in environmental innovation. *Journal of Product Innovation Management*, 35(2), 254–279
- Hu, Ming, Roberts, Jennifer D, Azevedo, Gesine Pryor, & Milner, David. (2021). The role of built and social environmental factors in Covid-19 transmission: A look at America’s capital city. *Sustainable Cities and Society*, 65, 102580.
- Hunt, C. A., Durham, W. H., & Menke, C. M. (2015). Social capital in development: Bonds, bridges, and links in Osa and Golfito, Costa Rica. *Human Organization*74(3), 217-229.
- Khanh, V. T. P., (2011). Research on impact of chitosan oligomers on biophysical characteristics, growth, development and drought resistance of coffee. *Carbohydrate polymers*, 84(2), 751-755.
- Lai, C. C., & Lin, C. P (2008), Tourism development and economic growth: a closer look at panels. *Journal of Tourism Management*. 29 (1), 180 – 192.
- Liu, R. D. (2014). The influence of self-efficacy on entrepreneurial behavior among K-12 teachers. *Teaching and Teacher Education*, 72, 44-53.
- Mukalla, P. (2012). Field Testing and Performance Evaluation of a Mobile-platform-based QR Code Reader for Multilingual Public Information Display Applications (Doctoral dissertation, San Diego State University).
- Ohmar, W., & Kaneko, Y. (2021). Post Disaster Recovery in Myanmar: BBB After Cyclone Nargis. In *Build Back Better* (pp. 201-214). Springer, Singapore.
- Portney, K. E., & Berry, J. M. (2016). The impact of local environmental advocacy groups on city sustainability policies and programs. *Policy Studies Journal*, 44(2), 196-214.
- Portney, K., (2011). A question driven socio-hydrological modeling process. *Hydrology and Earth System Sciences*, 20(1), 73-92.
- Pretty, A. (2011). The ‘Barefoot Model’ of economic empowerment in rural Rajasthan. *Journal of the Indian Ocean Region*, 13(1), 54-75.
- Pretty, A. (2011). The ‘Barefoot Model’ of economic empowerment in rural Rajasthan. *Journal of the Indian Ocean Region*, 13(1), 54-75.
- Pumcave, P. V. (2016). Woman entrepreneurship in rural Vietnam: Success and motivational factors. *The Journal of Developing Areas*, 49(2), 57-76.
- Putnam, R. (1995). Rural entrepreneurship and transformation: the role of learnerships. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 23(5), 734-751.
- Richard, L. A. (2018). The new field of sustainable entrepreneurship: Studying entrepreneurial action linking “what is to be sustained” with “what is to be developed”. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35(1), 137-163.
- Robert, Putnam (2016). Resource leveraging to achieve large-scale implementation of effective educational practices. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 21(2), 67-76.
- Sabet, N. S., & Khaksar, S. (2020). The performance of local government, social capital and participation of villagers in sustainable rural development. *The Social Science Journal*, 1-29.
- Sallyshortall, B. B. (2008). Knowledge, empowerment, and action: testing the teachers. *Teaching and Teacher Education*, 72, 44-53. empowerment theory in a tourism context. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(1), 69-85.
- Schmaal, L., van Harmelen, A. L., Chatzi, V., Lippard, E. T., Toenders, Y. J., Averill, L. A., ... & Blumberg, H. P. (2020). Imaging suicidal thoughts and behaviors: a comprehensive review of 2 decades of neuroimaging studies. *Molecular psychiatry*, 25(2), 408-427.
- Setini, M., Yasa, N. N. K., Gede Supartha, I. W., Ketut Giantari, I., & Rajiani, I. (2020). The passway of women entrepreneurship: Starting from social capital with open innovation, through to knowledge sharing and innovative performance. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 6(2), 25.
- Shortall, C., Humphries, P., Kenna, P. F.,...Palfi, A., Yesmambetov, A., Millington-Ward, S., ... & Farrar, G. J. (2018). AAV-Delivered Tulp1 Supplementation Therapy Targeting Photoreceptors Provides Minimal Benefit in Tulp1-/- Retinas. *Frontiers in neuroscience*, 14.

- Simpson, R. J. (2018). Extracellular vesicles in cancer—implications for future improvements in cancer care. *Nature reviews Clinical oncology*, 15(10), 617-638.
- Suzuki, N., Ciftci Yılmaz, S. U. L. T. A. N., & Mittler, R. O. N. (2010). Reactive oxygen species homeostasis and signalling during drought and salinity stresses. *Plant, cell & environment*, 33(4), 453-467.
- Tsimpo, Clarence, & Wodon, Quentin. (2018). Residential Piped Water in Uganda: The World Bank
- UpHoff, Y. M. (2016). An empirical investigation of computer simulation technology acceptance to explore the factors that affect user intention. *Universal Access in the Information Society*, 14(3), 449-457.
- Vasylychenko, OP, Lotiuk, OS, & Gut, NY. (2018). CIVIL SOCIETY AS THE SUBJECT OF FORMATION OF STATE POLICY IN THE SPHERE OF SUBSOIL USE AND PROTECTION. *Scientific Bulletin of National Mining University* (6).
- Watson, J. E., Evans, T., Venter, O., Williams, B., Tulloch, A., Stewart, C., ... & Lindenmayer, D. (2018). The exceptional value of intact forest ecosystems. *Nature ecology & evolution*, 2(4), 599-610.
- Xu, R., Rai, A., Chen, M., Suwakulsiri, W., Greening, D. W., & Simpson, R. J. (1988). Extracellular vesicles in cancer—implications for future improvements in cancer care. *Nature reviews Clinical oncology*, 15(10), 617-638.

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پښتونستان د علومو او انساني مطالعاتو فریښتی
پرتال جامع علوم انسانی